

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากเหตุการณ์วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2547 เวลาประมาณ 7 นาฬิกา 58 นาที ตามเวลาในประเทศไทย ได้เกิดเหตุแผ่นดินไหวใต้ทะเลขนาด 9.3 มาตราริกเตอร์ ส่งผลให้เกิดคลื่นยักษ์สึนามิถล่มพื้นที่รอบๆ มหาสมุทรอินเดียและพื้นที่ใกล้เคียง รวมไปถึงพื้นที่แนวชายฝั่งทะเลอันดามัน 6 จังหวัดภาคใต้ของไทย ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต พังงา ระนอง กระบี่ ตรัง และสตูล¹ เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้มีผู้เสียชีวิตมากกว่า 226,000 คน ตามชายฝั่งของมหาสมุทรอินเดีย และมีผู้เสียชีวิตในประเทศไทยจำนวนไม่น้อยกว่า 5,300 คน

จังหวัดพังงาเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบและความเสียหายแก่ชีวิต และทรัพย์สินมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันที่สำคัญของประเทศ ซึ่งรู้จักกันในนาม “เขาหลัก” อันประกอบไปด้วยหาดนางทอง หาดบางหลาโอน หาดบางเนียง หาดคึกคัก และแหลมปะการัง สร้างรายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก โดยปัจจุบันเขาหลักได้รับการฟื้นฟูจากหน่วยงานทั้งทางภาครัฐและเอกชน ได้มีการดำเนินการวางแผนอพยพ การติดตั้งสัญญาณเตือนภัย การสร้างอาคารหลบภัยในพื้นที่ การจัดทำแผนป้องกันฝ่ายพลเรือนแห่งชาติ พ.ศ.2548 ภาคการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเพื่อการป้องกันและแก้ไขสถานการณ์เบื้องต้น² และการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในพื้นที่ หากแต่การซ่อมแซมอาคารบางหลังนั้นไม่ได้คำนึงถึงความเสี่ยงจากคลื่นสึนามิที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

จากภาวะการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย มีความเสี่ยงที่จะเกิดภัยพิบัติอื่น ๆ ที่รุนแรงและถี่มากขึ้น ธรณีพิบัติภัยสึนามิเป็นภัยพิบัติหนึ่งที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งบริเวณพื้นที่ฝั่งทะเลอันดามัน 6 จังหวัด ยังคงเป็นพื้นที่เสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากสึนามิ โดยสามารถเกิดขึ้นได้จากทางหมู่เกาะนิโคบาร์ (Nicobar Islands), เกาะสุมาตรา (Sumatra), รอยเลื่อนต่างๆ ในประเทศไทย เนื่องจากเป็นบริเวณรอยต่อของแผ่นเปลือกโลกอินเดียออสเตรเลียและแผ่นเปลือกโลกยูเรเชีย อีกทั้งยังตั้งอยู่ในเขตวงแหวนแห่งไฟ ที่ยังคงมีพลังงานใต้พิภพมหาศาล

¹ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานฉบับสมบูรณ์ของภาคธรณีวิทยา คณะวิทยาศาสตร์ .(ม.ป.ท.), 2548.

² อนุรักษ์ศักดิ์ จันทรวิมลนะ. แนวทางในการกำหนดลักษณะทางกายภาพและรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ ในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภาพภาพและสถาปัตยกรรม กรณีศึกษาพื้นที่เขาหลัก จ.พังงา .กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์, 2550.

จากเหตุการณ์แผ่นดินไหวนอกชายฝั่งแปซิฟิกที่โทโฮกุ ประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา โดยวัดขนาดแรงสั่นสะเทือนได้ 9.0 มาตรการเคเตอร์ ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 25,536³ ราย และ ภัยคุกคามด้านนิวเคลียร์ นับเป็นวิกฤตการณ์ที่เลวร้ายที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น

ทางผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการออกแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อลดความเสียหายจาก ธรณีพิบัติภัยสึนามิ จึงได้ทำการสืบค้นข้อมูลดังกล่าว พบว่ายังไม่มีแนวทางการวางแผนและรูปแบบทาง สถาปัตยกรรมที่เหมาะสมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ มีเพียงแนวทางการออกแบบเพื่อป้องกันน้ำท่วม อย่างบ้าน ลู่น้ำ, บ้านลอยน้ำ เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นควรให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาวัตรกรรมรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และการวางแผนที่เหมาะสมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ เพื่อช่วยลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับชีวิตและ ทรัพย์สิน

ในการศึกษาเบื้องต้นพบว่าอาคารที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย จะทำการบูรณะซ่อมแซม เพื่อ กลับมาเปิดทำการต่อไป ส่วนตัวอาคารที่ได้รับความเสียหายค่อนข้างมาก จนทำให้โครงสร้างใช้การไม่ได้ จะถูก รื้อถอน และสร้างกลับขึ้นมาใหม่ตามรูปแบบอาคารในลักษณะเดิม บางโครงการเสียหายมากจนต้องปิดกิจการ ลงไป ทางผู้ประกอบการ และสถาปนิกมักอาศัยประสบการณ์ที่พบเจอ มาทำการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบ สถาปัตยกรรมเบื้องต้น การให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัยในเรื่องนี้มีน้อยมาก เขาหลักเป็นพื้นที่เสี่ยงที่อาจ เกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิได้อีก หากแต่ยังขาดการจัดการรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและกายภาพที่ เหมาะสมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ

ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องเบื้องต้นของพื้นที่เขาหลัก พบว่าพระราชบัญญัติการผัง เมือง พ.ศ.2518 ไม่ได้ครอบคลุมถึงพื้นที่เขาหลักซึ่งเป็นส่วนสำนักงานเทศบาลตำบลคึกคัก โดยทางกรมโยธาธิ การฯ ได้จัดทำผังเมืองระดับเทศบาลเมืองพังงาเท่านั้น

ส่วนประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ฉบับ ได้แก่

1. ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครอง สิ่งแวดล้อม ในบริเวณพื้นที่ที่ได้รับธรณีพิบัติ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต จังหวัดระนอง และจังหวัดสตูล พ.ศ.2549 ซึ่งมีผลบังคับใช้ 1 ปี
2. ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครอง สิ่งแวดล้อม ในท้องที่อำเภอกระบุรี อำเภอตะกั่วป่า อำเภอยายะเมื่อง อำเภอทับปุด อำเภอเมืองพังงาอำเภอ ตะกั่วทุ่ง และอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา พ.ศ.2550 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 มี.ค.2555 ปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วง เสนอร่างฯ ต่อคณะรัฐมนตรี

³ วอยซ์ทีวี, [ออนไลน์], 17 กุมภาพันธ์ 2556 แหล่งที่มา: <http://news.voicetv.co.th/global/9438.html>.

ฉะนั้นจึงมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องของพื้นที่เขาน้ำหลักเพียงฉบับเดียวคือ กฎกระทรวง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในพื้นที่บางส่วนในท้องที่อำเภอกระบุรี อำเภอตะกั่วป่า อำเภอท้ายเหมือง อำเภอเมืองพังงา อำเภอทับปุด อำเภอตะกั่วทุ่ง และอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2551 โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 (3) แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และมาตรา 8 (1) และ (10) แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มีหลักการและเนื้อหา ดังนี้

เนื่องจากได้เกิดเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันในท้องที่บางส่วนในอำเภอกระบุรี อำเภอตะกั่วป่า อำเภอท้ายเหมือง อำเภอเมืองพังงา อำเภอทับปุด อำเภอตะกั่วทุ่ง และอำเภอเกาะยาว ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่อาคารบ้านเรือนเป็นจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมมาตรการเกี่ยวกับการควบคุมการก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารในบริเวณดังกล่าว ตามที่ได้กำหนดโดยกฎกระทรวงกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ในพื้นที่บางส่วนในท้องที่อำเภอกระบุรี อำเภอตะกั่วป่า อำเภอท้ายเหมือง อำเภอเมืองพังงา อำเภอทับปุด อำเภอตะกั่วทุ่ง และอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา พ.ศ. 2544 ซึ่งใช้บังคับในท้องที่ดังกล่าวให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในด้านความปลอดภัย การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง และการสถาปัตยกรรม

เมื่อทำการศึกษาเบื้องต้นพบว่าเนื้อหาของกฎหมายได้กำหนดไว้เพียงบริเวณห้ามสร้างอาคารบางประเภท, ระยะร่นจากชายฝั่งทะเล และระดับความสูงของตัวอาคาร ยังขาดข้อเสนอแนะด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องถึงสภาพรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและลักษณะทางกายภาพในปัจจุบัน
2. เพื่อรวบรวมและศึกษาแนวความคิดในการจัดการกายภาพและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ
3. เพื่อสร้างนวัตกรรมแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ โดยใช้แบบจำลองตัวอย่าง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและลักษณะทางกายภาพอาคารประเภทโรงแรมและรีสอร์ท โดยเฉพาะในพื้นที่ริมชายหาด ตั้งแต่อุทยานแห่งชาติเขาน้ำหลัก-ลำรู่ ไปจนถึงแหลมปะการัง ในพื้นที่เขาน้ำหลัก จังหวัดพังงา ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและได้รับความเสียหายมากที่สุด

2. ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่สามารถให้ข้อมูลกับงานวิจัยได้ และมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ที่ทำการศึกษ ได้แก่ ผู้ประกอบการ, สถาปนิกท้องถิ่น (ภูเก็ต-พังงา), เจ้าพนักงานท้องถิ่น และผู้เชี่ยวชาญด้านสาขาต่างๆ

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและลักษณะทางกายภาพในปัจจุบัน
2. เพื่อทราบแนวความคิดในการจัดการกายภาพและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ
3. เพื่อเป็นนวัตกรรมแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิที่เป็นตัวอย่างสำหรับการศึกษา และขยายผลไปยังพื้นที่อื่นต่อไป

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษา

1. รวบรวมและศึกษาข้อมูลเอกสาร บทความและงานวิจัย รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ช่วยลดผลกระทบจากคลื่นสึนามิ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังต่อไปนี้
 - ข้อมูลสภาพความเสียหายของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและลักษณะทางกายภาพ ทั้งก่อนและหลังการเกิดสึนามิของพื้นที่ที่ทำการศึกษา
 - กฎหมายด้านสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา
 - กรณีศึกษาจากต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ
2. ประมวลข้อมูลเอกสาร บทความและงานวิจัย รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสภาพความเสียหายของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและลักษณะทางกายภาพในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิ สร้างเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาต่อไป
3. หาแนวทางสร้างนวัตกรรมแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิพื้นที่เขาหลัก จังหวัดพังงา โดยวิธีการพัฒนาเป็นแบบจำลองตัวอย่าง เพื่อกำหนดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่
4. จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นกับสถาปนิกผู้ออกแบบในท้องถิ่น (ภูเก็ต-พังงา), เจ้าพนักงานท้องถิ่น และผู้เชี่ยวชาญด้านสาขาต่างๆ
5. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการศึกษา ทำเป็นนวัตกรรมแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติสึนามิพื้นที่เขาหลัก จังหวัดพังงา

เครื่องมือที่ใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร บทความและงานวิจัย
การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจและสังเกตการณ์ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา
แบบสอบถามและสัมภาษณ์ โดยใช้แบบจำลองตัวอย่างเป็นต้นแบบ

ประชากร

- กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจากสำนักงานเทศบาลตำบลคึกคัก
- กลุ่มที่ 2 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่พักอาศัยในพื้นที่กรณีศึกษา
- กลุ่มที่ 3 สถาปนิกผู้ออกแบบในท้องถิ่น (จ.ภูเก็ต, จ.พังงา)
- กลุ่มที่ 4 ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายควบคุมอาคาร

กลุ่มตัวอย่าง

ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างประเภทอาคารโรงแรมและรีสอร์ทตามความยาวของหาดทุกหาด โดยไม่ได้คำนึงถึงบริเวณที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงกำหนดบริเวณห้ามสร้าง ฯลฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2551

1.6 นิยามศัพท์

1. กฎหมายกายภาพด้านสถาปัตยกรรม หมายถึง พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศ และระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตหรือห้าม การก่อสร้าง ดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคาร และการใช้ประโยชน์ที่ดิน
2. พื้นที่เสี่ยงภัย หมายถึง บริเวณที่มีโอกาสเกิดเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยคลื่นสึนามิ ในการศึกษาให้ยึดพื้นที่คลื่นท่วมถึง (Tsunami Inundation) ของพื้นที่ศึกษา เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547⁴

⁴ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รายงานฉบับสมบูรณ์ "โครงการจัดทำแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่ประสบธรณีพิบัติภัย", (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์, 2548).